

מורשת

מדינת ישראל

במזרח התיכון

האירועים והמאורעות המרכזיים בתולדות המדינה

תשע"ג - 2013

תוכן העניינים

מלחמת העצמאות והקמת המדינה

7	תוכנית החלוקה של ארץ ישראל	פרק א'
12	מלחמת העצמאות - שלב I	פרק ב'
20	מלחמת העצמאות - שלב II	פרק ג'

ההתגבשות המדינית של המזרח התיכון

37	המבנה המדיני של המזרח התיכון	פרק ד'
44	הפעולות להצלת יהודי ארצות ערב	פרק ה'
51	העולם הערבי בשנות ה-50 וה-60	פרק ו'

ישראל נאבקת על ביטחונה

67	בעיות הביטחון של ישראל בשנות ה-50	פרק ז'
77	המתח הביטחוני בישראל בשנות ה-60	פרק ח'
91	השאננות בישראל בשנות ה-70	פרק ט'
100	התהליך המדיני בין ישראל למצרים	פרק י'
108	המזרח התיכון בשנות ה-80 וה-90	פרק י"א

עלייה קליטה וחברה בישראל

123	בניין החברה ועליות שנות ה-50 וה-60	פרק י"ב
132	קשיי קליטה וכלכלה והקיטוב החברתי	פרק י"ג
142	עלייה וקליטה בשנות ה-70 וה-80 וה-90	פרק י"ד
158	עיצוב החברה בישראל	פרק ט"ו
174	עיצוב זיכרון השואה בישראל	פרק ט"ז
188	ישראל ויהדות התפוצות	פרק י"ז

מלחמת העצמאות והקמת המדינה

פרק א' תוכנית החלוקה של ארץ ישראל

פרק ב' מלחמת העצמאות - שלב I

פרק ג' מלחמת העצמאות - שלב II

פרק א' - תוכנית החלוקה של ארץ ישראל

שאלת ארץ ישראל נמסרת לאו"ם

העימותים הבלתי פוסקים בארץ ישראל בין שלטון המנדט הבריטי לבין יישוב היהודי הביאו לכך ששר החוץ הבריטי הודיע ב-15 בפברואר 1947 כי ממשלת בריטניה החליטה להעביר את שאלת ארץ ישראל לאו"ם.

ההחלטה של הבריטים הייתה קשורה למדיניות החוץ ומדיניות הפנים שניהלה הממשלה הבריטית באותה תקופה:

מבחינת מדיניות החוץ הבריטית

- בריטניה רצתה כי האו"ם יכפה עליה הסדר בשאלת ארץ ישראל כדי שקשריה עם מדינות ערב לא יפגעו.
- בריטניה סברה כי האו"ם יבקש מבריטניה להמשיך לשלוט בארץ ישראל, ופנייה כזו תאפשר לבריטניה לבצע את מדיניותה ביתר קלות.

מבחינת מדיניות הפנים הבריטית

- ניהולה של ארץ ישראל הכביד על הכלכלה הבריטית שנפגעה קשות במלחמת העולם השנייה והייתה צריכה להשתקם.
- העיתונות הבריטית ודעת הקהל בבריטניה דרשו להחזיר את החיילים הביתה ממלחמה חסרת תכלית בארץ ישראל כנגד ניצולי שואה.

ועדת החקירה של האו"ם מגיעה לארץ ישראל

באפריל 1947 הקים האו"ם ועדת חקירה מיוחדת לשאלת ארץ ישראל והיא ועדת אונסקו"פ שהורכבה מנציגי 11 מדינות ללא נציגים של המעצמות הגדולות.

בחודשים יוני - יולי 1947 ביקרה ועדת אונסקו"פ בארץ, וחברי הוועדה נפגשו עם מנהיגי היישוב אך הוחרמו על ידי הערבים. הם אף ביקרו במחנות העקורים באירופה כדי להתרשם ממצבם של העקורים.

חברי ועדת אונסקו"פ בארץ

פרק ב' - מלחמת העצמאות - השלב ה-1

המלחמה בין היישוב היהודי לאוכלוסייה הערבית

30 בנובמבר 1947 - 14 במאי 1948

ההיערכות הצבאית של היישוב היהודי

בקיץ 1947 במסגרת ההיערכות הצבאית של היישוב מינה דוד בן גוריון את ישראל גלילי לראש המרכז הארצי של ה"הגנה", את יעקב דורי לרמטכ"ל ה"הגנה" ואת יגאל ידין לקצין אגף המבצעים של ה"הגנה".

ישראל גלילי

יעקב דורי

יגאל ידין

היישוב היהודי בארץ באותה תקופה מנה כ-650 אלף נפש, והכוחות הלוחמים כללו: כ-40 אלף אנשי ארגון ה'הגנה', כ-4000 אנשי פלמ"ח, וכ-4000 חברי המחותרות האצ"ל והלח"י יחד. כל המתגייסים לכוחות אלו היו מתנדבים.

קאוקג'י וקציני צבא ההצלה

ההיערכות הצבאית של הערבים

מספר הערבים בארץ ישראל המנדטורית בתקופה זו היה מיליון ו-300 אלף נפש. בדצמבר 1947 החליטה הליגה הערבית על הקמת "צבא ההצלה" בפיקודו של פאוזי אל קאוקג'י שיבוא לעזרת הערבים בארץ ישראל. צבא ההצלה מנה קרוב ל-5000 מתנדבים

פרק ג' - מלחמת העצמאות - השלב ה-11

המלחמה בין מדינת ישראל למדינות ערב

15 במאי 1948 - מרץ 1949

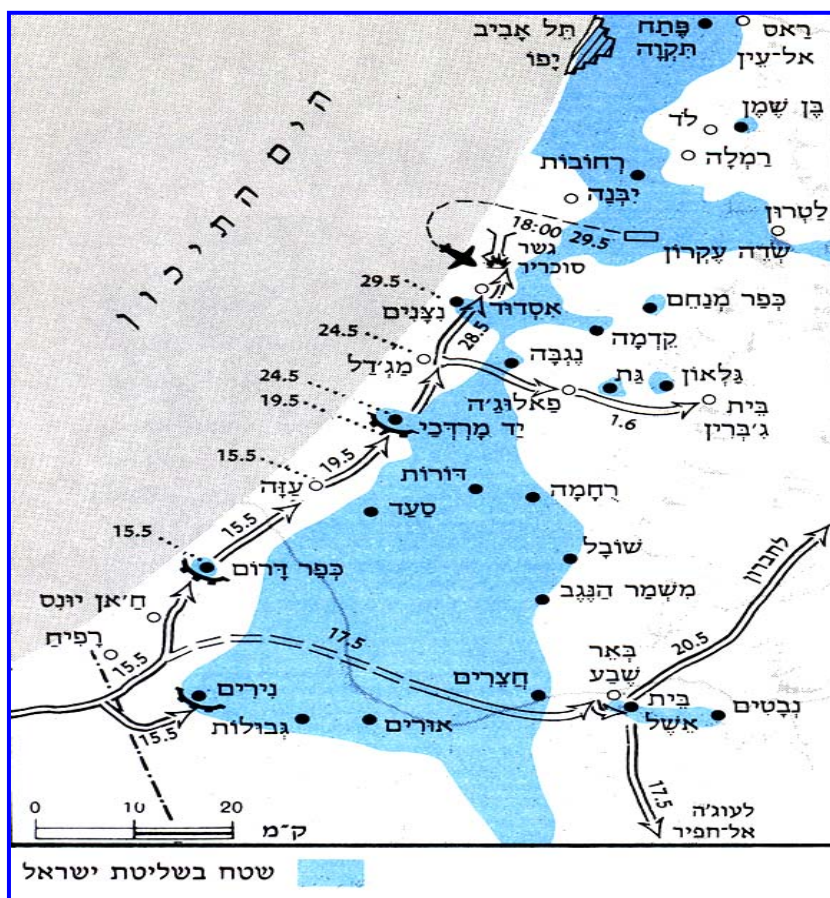
מדינות ערב פולשות למדינת ישראל

ב-15 במאי 1948 למחרת הכרזת המדינה החל השלב השני של מלחמת העצמאות עם פלישתם של כ-30 אלף חיילים סדירים של חמש המדינות הערביות: מצרים, סוריה, לבנון, עירק וירדן.

הפלישה של מצרים מדרום

הצבא המצרי שפלש מדרום התקדם בשני צירים:

- כוח אחד נע לאורך החוף כשהמטרה שלו היא העיר תל אביב.
- כוח שני נע לכיוון באר שבע וחברון כשהמטרה שלו היא ירושלים.

מפת הפלישה של מצרים

הכוחות המצריים ניסו לכבוש את כפר דרום ונכשלו. נזק כבד נגרם לקיבוץ נירים, ואילו קיבוץ יד מרדכי נפל בידי המצרים. המצב הקשה הביא לפינויים של כל הילדים והמבוגרים שלא השתתפו בלחימה מיישובי הדרום. הכוחות המצריים נבלמו בגשר שפוצץ על ידי חטיבת גבעתי שלימים נקרא המקום: "עד הלום".

ההתגבשות המדינית של המזרח התיכון

פרק ד'	המבנה המדיני של המזרח התיכון
פרק ה'	הפעולות להצלת יהודי ארצות ערב
פרק ו'	העולם הערבי בשנות ה-50 וה-60

פרק ד' - המבנה המדיני של מזרח התיכון

אזור המזרח התיכון

המזרח התיכון הוא אזור גיאוגרפי שהגדרה הפוליטית היסטורית שלו שנויה במחלוקת. יש הכוללים באזור המזרח התיכון את המדינות: עירק, ירדן, סוריה, לבנון, ישראל ומצרים. יש המוסיפים למזרח התיכון גם את המדינות: ערב הסעודית, כוויט, תימן, ארצות צפון אפריקה, אירן וטורקיה.

המזרח התיכון לאחר מלחמת העולם הראשונה

לאחר מלחמת העולם הראשונה חלו במזרח התיכון שינויים מדיניים והם:

- האימפריה העות'מאנית התפוררה ושטחים ממנה במזרח התיכון נמסרו

מוסטפא כמאל אתאטורק

לשלטון מעצמות אירופה כמדינות מנדט:

- לידי בריטניה - נמסרו ארץ ישראל ועירק.

- לידי צרפת - נמסרו סוריה ולבנון.

- טורקיה הפכה בשנת 1923 לרפובליקה ומוסטפא כמאל אתאטורק נבחר לנשיא הראשון של הרפובליקה הטורקית.

- אירן הפכה בשנת 1925 למדינה עצמאית בהנהגתו של השאה (המלך השליט) רזא חאן פהלווי.

- ערב הסעודית, תימן, עירק ומצרים קיבלו עצמאות חלקית בשנות ה-30 אך נותרו קשורות לבריטניה.

המזרח התיכון לאחר מלחמת העולם השנייה

השאה של אירן רזא חאן פהלווי

לאחר מלחמת העולם השנייה השתנה המבנה המדיני של המזרח התיכון. כל המדינות שקמו זכו לעצמאות במזרח התיכון לאחר מלחמת העולם השנייה פרט למדינת ישראל היו מדינות ערביות.

- בשנות ה-40 - ירדן, לבנון, וסוריה זכו לעצמאות ב-1946 ומדינת ישראל הוקמה ב-1948.

פרק ה' - הפעולות להצלת יהודי ארצות ערב

היהודים עוזבים את מדינות ערב

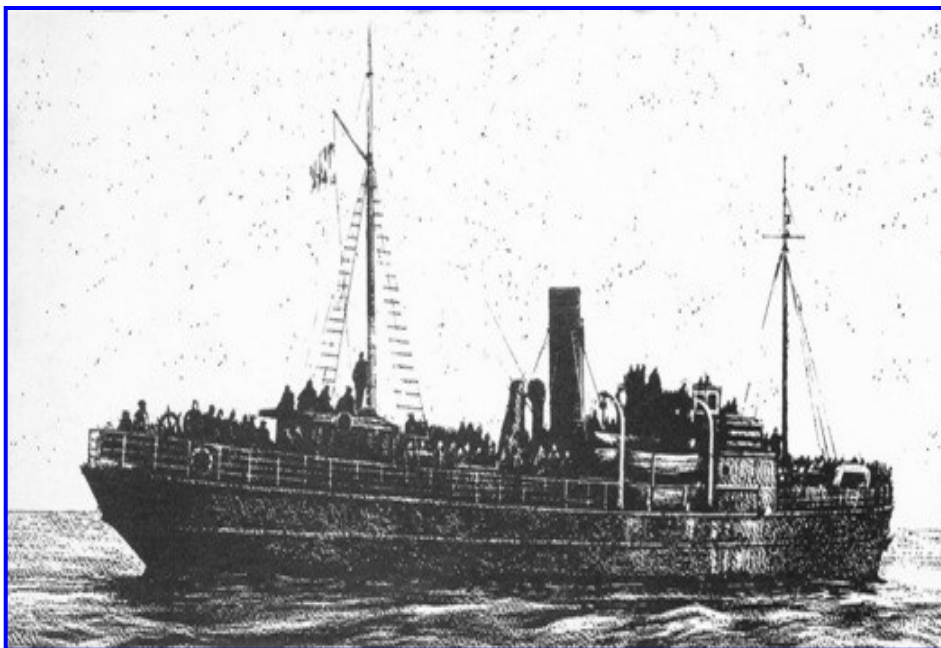
בארצות ערב במזרח התיכון בתקופה שלאחר מלחמת העולם השנייה התחוללו התהליכים הבאים:

- מדינות ערב השתחררו מהקולוניאליזם של מדינות המערב.
  - במדינות ערב נוצרה שאיפה לאחדות ושיתוף פעולה ביניהן.
  - במדינות ערב גברה הדרישה לאחדות בין כל מאמיני דת האסלם.
  - הקמתה של מדינת ישראל הביאה לשנאה כלפיה במדינות ערב.
- אירועים אלו סיכנו את חייהם של היהודים בארצות האסלם והם החליטו לעזוב.

ההעפלה של יהודים מארצות צפון אפריקה

העלאתם של יהודים מארצות צפון אפריקה החלה כבר **בשנת 1947** באמצעות אוניות מעפילים שארגנה ה"הגנה" והן:

- האוניה "יהודה הלוי" - שיצאה מאלג'יריה **במאי 1947** כשעל סיפונה 460 מעפילים ממרוקו הגיעה לחיפה והמעפילים גורשו מיידית לקפריסין.
- האוניה "שיבת ציון" - שיצאה מאלג'יריה **ביולי 1947** כשעל סיפונה 400 מעפילים מאלג'יריה שהגיעו לחיפה וגורשו מיידית לקפריסין.

האוניה יהודה הלוי

פרק ו' - העולם הערבי בשנות ה-50 וה-60

המגמות בעולם הערבי

בשנות ה-50 ושנות ה-60 היו בעולם הערבי שתי מגמות מרכזיות מנוגדות:

גורמי הפירוד בעולם הערבי	גורמי האחדות בעולם הערבי
האיבה בין הזרמים באסלם - איבה בין שני הזרמים המרכזיים באסלם: הסונים והשיעים אשר קיימת עוד מתקופת התגבשות דת האסלם.	דת האסלם - שיצרה אחדות בין אזרחי המדינות הערביות השונות.
ההבדל בין המשטרים בעולם הערבי: <ul style="list-style-type: none"> • משטר מלוכני - בירדן, בערב הסעודית ומרוקו שרצה לשמור על שלטונו. • משטר רפובליקני - שנוצר במצרים ובסוריה אחרי הפיכות צבאיות ורצה לבצע שינויים חברתיים בעולם הערבי. 	הקמת הליגה הערבית - שהוקמה בקהיר בשנת 1945 מתוך מטרה להגביר את שיתוף הפעולה בין המדינות הערביות.
מאבקי השפעה בעולם הערבי - בין מנהיגי מדינות ערב שהביא למתיחות רבה בין המדינות הערביות השונות.	מנהיגים כריזמטיים - שעלו לשלטון בכמה מדינות ערביות לאחר הפיכה צבאית וקראו לאחדות העולם הערבי. כמו: נאצר במצרים.
"המלחמה הקרה" - שבאה לידי ביטוי בתמיכתה של ברית המועצות במצרים וסוריה, ואילו ירדן וסעודיה מקבלות תמיכה מארצות הברית ובריטניה. מצב זה הגביר את היריבות בין המדינות בעולם הערבי.	השנאה לישראל - שגברה בעקבות התבוסות הצבאיות של מדינות ערב במלחמה שלהן נגד ישראל והייתה הגורם שליכד אותן למאבק במדינה היהודית.
	ועידות פסגה - שכינסו ראשי מדינות ערב כמו: <ul style="list-style-type: none"> • ועידת הפסגה בקהיר (1964) - בה הוחלט על הקמת ארגון השחרור הפלסטינאי (אש"ף). • ועידת חרטום בסודן (1967) - שהתכנסה לאחר מלחמת ששת הימים, בה הוחלט: לא לשלום עם ישראל, לא להכרה בישראל, לא למשא ומתן עם ישראל.

ישראל נאבקות על ביטחונה

פרק ז'	בעיות הביטחון של ישראל בשנות ה-50
פרק ח'	המתח הביטחוני בישראל בשנות ה-60
פרק ט'	השאננות בישראל בשנות ה-70
פרק י'	התהליך המדיני בין ישראל למצרים
פרק י"א	המזרח התיכון בשנות ה-80 וה-90

פרק ז' - בעיות הביטחון של ישראל בשנות ה-50

מצב הביטחון של ישראל בשנות ה-50

בשנות ה-50 ההנחה הבסיסית של ישראל לגבי מצב הביטחון הייתה שמדינות ערב לא השלימו עם קיומה של מדינת ישראל למרות שחתמו איתה על הסכמי שביתת נשק. אומנם האו"ם ראה בהסכמי שביתת הנשק **בסיס להסכמי שלום**, אך מדינות ערב ראו בהם רק הפוגה בעימות הצבאי עם ישראל. התחושה בישראל הייתה כי **המדינה במצור** והיא נתונה לאיום צבאי מצד מדינות ערב שמתכוונות לחסל אותה. תחושות אלו גברו בעקבות הנאומים התוקפניים של מנהיגי מדינות ערב. הגישה הביטחונית שהתגבשה בישראל בתקופה זו התבססה על העקרונות הבאים:

- ישראל לא תיזום ראשונה מלחמה.
- צה"ל יפעל להרתעת האויב מלתקוף את ישראל.
- אם ישראל תותקף, יפעל צה"ל להעביר את המלחמה לשטח האויב ולהכריעה אותה מהר ככל האפשר.

בן גוריון הדגיש גם כי ביטחון ישראל אינו טמון רק בכוחה הצבאי של המדינה אלא גם **בעוצמתה הכלכלית והמדעית ובחוסנו של העורף** ולכן יש להשקיע משאבים בחינוך הדור הצעיר להתיישבות ופיתוח הכלכלה והמדע.

ראש הממשלה דוד בן גוריון והרמטכ"ל יגאל ידין

פרק ח' - המתח הביטחוני בישראל בשנות ה-60

התחמשות המזרח התיכון

ההסדרים שבאו בעקבות מלחמת סיני הביאו לרגיעה בסכסוך הישראלי ערבי. נשיא מצרים **גמאל עבדל נאצר** המשיך בהצהרותיו כי הסכסוך לא ייפתר בדרכי שלום, ועל מצרים להתחמש כדי למחוק את חרפת 1948. ברית המועצות שהייתה מעוניינת להרחיב את השפעתה באזור חתמה עם מצרים **בשנת 1963** על עסקת נשק נוספת וגדולה במיוחד. גם ישראל פעלה כדי להתחמש וקיבלה תמיכה רבה מצרפת בעקבות הקשר ההדוק שנוצר בין המדינות בשנות ה-50. בעזרתה של צרפת החלה ישראל

הנשיא ג'ון קנדי

להקים **כור גרעיני** בדימונה שאותו ניסתה להסתיר, אך לאחר שהתגלה הכור, והופעל עליה לחץ, נאלצה ישראל להודות כי זהו כור גרעיני המשמש למטרות מחקר ומדע.

נשיא ארצות הברית **ג'ון קנדי** שרצה למנוע הפצת נשק גרעיני שלח משלחת מיוחדת לבקר בכור בדימונה, ובעקבות הדו"ח של המשלחת דרשה ארצות הברית מישראל להימנע מייצור חומרים לפצצה גרעינית.

בניית הכור בדימונה לא מנעה מהנשיא קנדי למכור נשק

לישראל, ולאחר הירצחו המשיך בכך גם מחליפו הנשיא **לינדון ג'ונסון**.

ישראל הצטיידה במטוסים, טנקים וטילים מתוצרת ארצות הברית שהפכה לספקית הנשק הגדולה ביותר של ישראל.

מצב הביטחון של ישראל בשנות ה-60

ההנחה של ישראל בתקופה זו מבחינת הביטחון של המדינה הייתה שהמלחמה הבאה תתקיים בכמה חזיתות, והמשק הישראלי לא יוכל לעמוד בפני מלחמה ממושכת בגלל גיוס של חיילי מילואים.

הגישה הביטחונית שהתגבשה בישראל התבססה על העקרונות הבאים:

- **הענקת עוצמה לחיל האוויר** - כיוון שישראל לא תזכה להגנה אווירית או לתמיכה של מעצמה במלחמה הבאה.

פרק ט' - השאננות בישראל בשנות ה-70

השינוי במדיניות המצרית

בספטמבר 1970 החל **אנואר אל סאדאת** את כהונתו כנשיא מצרים לאחר פטירתו של נאצר מהתקף לב. סאדאת שהבין שלא ניתן לחסל את ישראל, שינה את המדיניות המצרית, וביקש שתתקיים הסכמה בין המדינות על חזרה לגבולות ה-5 ביוני 1967.

נשיא מצרים **אנואר סאדאת**

במהלך שנת 1971 הציע סאדאת מספר יוזמות שלום אך מנהיגי ישראל דחו אותן על הסף כיוון שלא האמינו לכוונותיו. ההערכה בישראל היתה שסאדאת הינו אדם חלש ואפרורי, ולכן אף אחד לא הקדיש תשומת לב רבה לגירוש היועצים הסובייטים ממצרים בשנת 1972, ולאזהרתו של סאדאת שהושמעה בראיון

טלוויזיה בשנת 1973 כי בהעדר הסדר מדיני כל מה שנותר היא המלחמה.

באוגוסט 1973 תיאמו נשיא מצרים סאדאת ונשיא סוריה חאפז אל אסד את פתיחת המלחמה שאותה יזמו בכדי להשיג שני יעדים:

- להחזיר את השטחים שישראל כבשה במלחמת ששת הימים.
- לפתור את הבעיה הפלסטינית.

שגיאות המודיעין הישראלי

המודיעין הישראלי פירש באופן שגוי את גירוש היועצים הסובייטים בשנת 1972 וראה זאת כסימן לחולשתה של מצרים. בהנהגה הישראלית רווחה הדעה אז כי הסבירות למלחמה עם מצרים היא נמוכה מאד.

בספטמבר 1973 הבחינה ישראל כי סוריה מתגברת את כוחותיה בגבול הצפון ומצרים מתגברת את כוחותיה בגבול הדרום. אבל צעדים אלו התפרשו כחלק מתרגיל צבאי של שתי המדינות. לאחר מספר ימים התרחשו מספר אירועים שהסבו את תשומת הלב לשינויים המתרחשים בשטח:

פרק י' - התהליך המדיני בין ישראל למצרים

ההזדמנויות לתהליך מדיני עם מדינות ערב

לאחר מלחמת ששת הימים

לאחר מלחמת ששת הימים נוצרה ההזדמנות לסיים את הסכסוך בין ישראל למדינות ערב, כשהשטחים שכבשה ישראל מהווים קלפי מיקוח במשא ומתן בין הצדדים. אולם:

- **העולם הערבי** - לא היה מוכן עדיין להכיר בקיומה של מדינת ישראל ולהגיע איתה לפשרה.
- **בישראל** - התחזקו הרגשות הלאומיים מהניצחון המהיר וקשה היה לוותר על השטחים שנכבשו: רמת הגולן, הגדה המערבית וחצי האי סיני.

לאחר מלחמת יום הכיפורים

לאחר מלחמת יום הכיפורים ותוצאותיה נוצרה האפשרות להגיע להסדרים בין ישראל למדינות ערב שהושפעה מהגורמים הבאים:

ריצ'ארד ניקסון
נשיא ארצות הברית

הנרי קיסינג'ר
שר החוץ של ארצות הברית

- גם ישראל וגם מדינות ערב לא רצו שהמלחמה ביניהם תתחדש.
- נשיא ארצות הברית **ריצ'רד ניקסון** ומזכיר המדינה **הנרי קיסינג'ר** דחפו להסדר כדי למנוע עימות בין ארצות הברית לברית המועצות אם המלחמה תתחדש.
- הנשיא ניקסון רצה להרגיע את מדינות האזור כדי שמחירי הנפט ירדו.
- ההנהגה בישראל ואזרחי המדינה התפכחו כתוצאה ממלחמת יום הכיפורים.
- חלק ממדינות ערב התנגדו למלחמה נוספת עם ישראל כיוון שראו שקשה להביס אותה אפילו במתקפת פתע.
- מצרים נטתה לקשר עם ארצות הברית במקום עם ברית המועצות שאת יועציה גירשה לפני מלחמת אוקטובר.

פרק י"א - המזרח התיכון בשנות ה-80 וה-90

הקיפאון המדיני בשנות ה-80

הגורמים לקיפאון המדיני

בשנות ה-80 לא חלה כל התקדמות בתהליך המדיני בין ישראל לשכנותיה בגלל מספר גורמים והם:

רונלד רייגן
נשיא ארצות הברית

1. בחירתו של רונלד רייגן לנשיא ארצות הברית

בשנת 1981 נבחר רונלד רייגן לנשיא ארצות הברית והוא לא חש אותה מחויבות לתהליך השלום במזרח התיכון כמו ג'ימי קרטר לפניו, ולא הראה כל נחישות לקדם אותו.

2. רצח הנשיא סאדאת

ב-6 באוקטובר 1981 במצעד הצבאי לרגל הניצחון במלחמת אוקטובר (מלחמת יום הכיפורים) נרצח הנשיא סאדאת על ידי קצין מצרי מוסלמי קנאי.

3. מבצע "שלום הגליל"

ב-6 ביוני 1982 החל מבצע "שלום הגליל" (מלחמת לבנון הראשונה) של צה"ל בלבנון שיעדיו היו:

- השמדת בסיסי המחבלים בטווח 40 ק"מ מגבולה של ישראל.

ראש הממשלה בגין ושר הביטחון שרון במוצב הבופור

- חיסול בסיסי אש"ף וסילוק

- הפלסטינים מלבנון.

- הקמת משטר נוצרי אוהד

- לישראל בלבנון שיחתום על

- הסכם שלום עם ישראל

- ויביא לנסיגת הסורים

- מלבנון.

מבצע "שלום הגליל" לא השיג את

יעדיו וסוריה העמיקה את שליטתה

בלבנון. במקום מפקדות אש"ף שפונו מלבנון ועברו לטוניס עלה כוח חדש

בדרום לבנון והוא החיזבאללה.

חברה עלייה

וקליטה

בישראל

בניין החברה ועליות שנות ה-50 וה-60	פרק י"ב
קשיי קליטה וכלכלה והקיטוב החברתי	פרק י"ג
עלייה וקליטה בשנות ה-70 ה-80 וה-90	פרק י"ד
עיצוב החברה בישראל	פרק ט"ו
עיצוב זיכרון השואה בישראל	פרק ט"ז
ישראל ויהדות התפוצות	פרק י"ז

פרק י"ב - בניין החברה ועליות שנות ה-50 וה-60

בניית הריבונות של מדינת ישראל

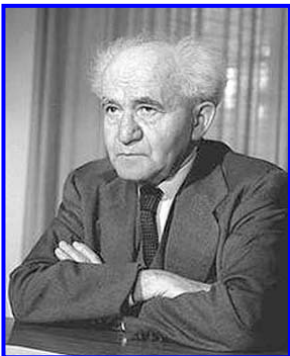
ב-14 במאי 1948 עם הכרזת העצמאות הפך היישוב היהודי בארץ ישראל למדינה ריבונית שחייבה קביעת דפוסים ממלכתיים מוסדרים ומחייבים.

קביעת מוסדות המדינה

עם הכרזת המדינה נקבעו מוסדותיה:

- **מועצת העם בתקופת המנדט** - הפכה למועצת המדינה הזמנית והיתה הרשות המחוקקת.
- **מנהלת העם בתקופת המנדט** - הפכה לממשלה הזמנית והיתה הרשות המבצעת.

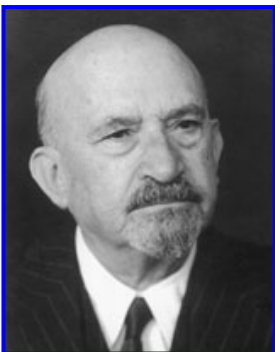
נקבע כי גופים אלו ינהלו את המדינה עד לעריכת בחירות כלליות. ב-25 בינואר 1949 עוד לפני סיומה של מלחמת העצמאות נערכו בחירות לאסיפה המכוננת שתפקידה היה להסדיר את פעולתם של מוסדות המדינה.

דוד בן גוריון ראש הממשלה ה-1

ביום ט"ו בשבט תש"ט 14 בפברואר 1949 על פי החוק הפכה האסיפה המכוננת לכנסת ישראל. בבחירות שנערכו קיבלה מפא"י 46 מנדטים מתוך 120 ודוד בן גוריון מנהיג מפא"י נבחר לכהן כראש הממשלה הראשון של מדינת ישראל.

ב-17 בפברואר 1949 השביעה הכנסת הראשונה את חיים ויצמן לנשיא הראשון של מדינת ישראל.

חיים ויצמן הנשיא ה-1

ב-5 בדצמבר 1949 אישרה הכנסת את ירושלים כבירת ישראל ובן גוריון הכריז מעל בימת הכנסת: "ירושלים היהודית היא חלק אורגני ובלתי נפרד ממדינת ישראל כשם שהיא חלק בלתי נפרד מההיסטוריה של עם ישראל, מאמונת ישראל ומנשמת עמנו. ירושלים היא לב ליבה של מדינת ישראל".

על פי בקשתו של בן גוריון אישרה הממשלה להעביר את כל משרדיה מתל אביב לירושלים ורק משרד הביטחון נותר בתל אביב. גם משכן הכנסת עבר מתל אביב לירושלים.

פרק י"ג - קשיי קליטה וכלכלה והקיטוב החברתי

תהליך הקליטה של העולים

תהליך הקליטה בארץ של העולים היה כרוך בקשיים רבים שנבעו מהמעבר לארץ חדשה, לשפה, לחוקים ולחיפוש אחר פרנסה חדשה. הפער הגדול שנוצר בין התקווה להגיע לארץ ישראל לבין המציאות שנתקלו בה העולים עם הגעתם יצר אווירה קשה והתמרמרות גדולה.

קליטה בערים המעורבות

עם קום המדינה רוב העולים שהגיעו, טופלו על ידי מוסדות המדינה בשיטת הרכוש הנטוש. העולים שוכנו בבתים שנטשו הערבים בערים המעורבות: ירושלים, יפו, חיפה, עכו, רמלה ולוד. לאחר מכן הועברו העולים לערים: באר שבע, אשקלון, בית שאן, יבנה ועוד.

קליטה במחנות עולים

כאשר לא נותרו יותר מקומות קליטה בערים המעורבות עברה המדינה לקליטה בשיטה של מחנות.

בין השנים 1948-1950 הוקמו מחנות עולים במבנים ששימשו את הצבא הבריטי בראש העין ובעין שמר. השהות במחנות תוכננה לזמן קצר לצורך

רישום, בדיקות רפואיות והפנייה למקום דיור. אבל השהות התארכה והוקמו עוד 35 מחנות עולים ברחבי הארץ: בעתלית, בבית ליד, בבנימינה, בקריית מוצקין, בבאר יעקוב ועוד.

תנאי החיים במחנות העולים היו קשים מאד. עשרות אנשים התגוררו באולמות ענקיים ללא פרטיות או התגוררו באוהלים.

עולים מבולגריה ביפו

במחנה העולים בעתלית

פרק י"ד - עלייה וקליטה בשנות ה-70 ה-80 וה-90

העלייה לאחר מלחמת ששת הימים

הישגי מלחמת ששת הימים חיזקו את הזהות היהודית אצל רבים מיהודי התפוצות וגרמו לעלייתם לישראל. לקראת סוף שנות ה-60 עלו לישראל קרוב ל-200 אלף יהודים שרבים מהם הגיעו מארצות הברית, קנדה, מערב אירופה, דרום אמריקה ודרום אפריקה.

בעקבות עלייתם של היהודים מארצות המערב שלא נזקקו לסיוע כלכלי מהמדינה הוחלט לארגן מחדש את מנגנון העלייה והקליטה בארץ.

השינוי בארגון קליטת העלייה

בשנת 1968 הוקם **המשרד לקליטת עלייה** ונוצרה חלוקת עבודה בין שני הגופים שהיו מופקדים על הטיפול בעלייה:

- **הסוכנות היהודית** תעסוק בהבאת עולים.
- **משרד הקליטה** יעסוק בקליטת העולים.

מרכזי קליטה לאקדמאים

תחילה הוקמו **מרכזי קליטה** ברחבי המדינה שהיו מיועדים לאקדמאים ששילמו עבור השהייה או שמימנו את השהייה באמצעות הלוואה ארוכת טווח שלקחו. המרכזים קלטו את העולים מייד עם הגיעם לארץ וסיפקו לעולים מקום מגורים ומזון, סיוע בלימוד השפה העברית וסיוע במציאת דיור ותעסוקה.

סל קליטה

בשנת 1970 הוחלט להעניק לעולים **סל קליטה** שיהיה בתוקף **שלוש שנים** מיום עלייתם ובמסגרתו יוכלו לרכוש סל מוצרים בסיסיים מוזלים שיסייעו להם להיקלט בארץ. לעולים ניתנו הקלות במיסוי ומכס על מוצרים חשמל שונים וכן סיוע בדיור, בשכר לימוד לבית הספר ועוד.

מרכז קליטה

פרק ט"ו - עיצוב החברה בישראל

מדיניות של "כור היתוך"

בשנות ה-50 וה-60 מדיניות הממשלה לעיצוב החברה בישראל נקראה: **מדיניות של "כור היתוך"**. על פי מדיניות זו רצתה הממשלה למזג את העולים שהגיעו מארצות שונות ותרבויות שונות אל תוך תרבות אחת אחידה ומשותפת וליצור זהות ישראלית לכולם.

מדיניות זו התעלמה במכוון מהתרבויות שהביאו איתם העולים, והתייחסה אליהן כתרבויות גלותיות עדתיות ומיושנות. המדינה רצתה לפתח ולהטמיע בעולים את התרבות הישראלית שהתפתחה ביישוב בארץ ישראל ובסיסה היה התרבות האירופית.

מערכת החינוך והמערכת הצבאית של צה"ל היו שתי המערכות המרכזיות שסייעו בביצוע מדיניות כור ההיתוך ובעיצוב הזהות הישראלית החדשה.

עם הזמן עוררה מדיניות כור ההיתוך ביקורת:

- **מתנגדי המדיניות** הדגישו את ההתנכרות וההתעלמות מהתרבויות של העולים ובמיוחד של עולי ארצות האסלם.
- **תומכי המדיניות** ראו בה כורח שיצרה המציאות בשנים הראשונות של בניין המדינה שקלטה רבבות של עולים, ונאלצה לנקוט במדיניות של כור היתוך כדי לבנות חברה בעלת ערכים משותפים שבאמצעותה יתחזק גם החוסן הלאומי של המדינה.

התמודדות מערכת החינוך עם הפערים החברתיים

מערכת החינוך שיקפה את הפערים החברתיים שהלכו וגדלו בין העולים שהגיעו לישראל מארצות שונות לבין הוותיקים וילידי הארץ. במיוחד בלט הפער בבתי הספר התיכוניים בערים הגדולות שבהם היה רוב של תלמידים אשכנזים ומיעוט של תלמידים מעדות המזרח. **זלמן ארן שר החינוך של ישראל בין השנים 1955-1960 ובין השנים 1963-1969** היה ממעצבי מדיניות החינוך החדשה במדינה באותה תקופה.

זלמן ארן שר החינוך

פרק ט"ז - עיצוב זיכרון השואה בישראל

תביעת השילומים מגרמניה

במרס 1951 תבעה מדינת ישראל מממשלת גרמניה כספי שילומים על הוצאות קליטתם ושיקומם של חצי מיליון פליטים יהודים שהגיעו לארץ ישראל מאז עלה היטלר לשלטון בגרמניה, ומהיותה אחראית לשיקום הפליטים.

מדינת ישראל שראתה עצמה היורשת של יהדות אירופה שנכחדה הדגישה כי העם הגרמני כולו נושא באחריות לפשע כלפי העם היהודי, וכי קבלת פיצוי חומרי אינה מהווה כפרה למעשים שנעשו.

אילו שיקולים עמדו בפני ישראל לגבי עיתוי הגשת התביעה

נגד ממשלת גרמניה?

השיקולים שעמדו מאחורי עיתוי הגשת התביעה היו:

- **השינוי במעמדה הבינלאומי של גרמניה - בספטמבר 1950 החליטו ארצות הברית ובריטניה לסיים את מצב המלחמה עם גרמניה, ולאפשר לה להקים יחידות צבא. לנוכח השינויים האלו טען שר החוץ משה שרת כי הקהילייה הבינלאומית עלולה לטהר את הגרמנים לפני שיפרעו את חובם לעם היהודי.**

קונרד אדנאואר
קנצלר גרמניה המערבית

- **מצבה הכלכלי של מדינת ישראל - מדינת ישראל היתה צריכה לשקם את עצמה אחרי מלחמת העצמאות וגם לקלוט מאות אלפי עולים. כדי לבצע זאת היתה המדינה זקוקה למימון במטבע חוץ שהיה חסר לה.**

- **עמדת הקנצלר הגרמני - הקנצלר קונרד אדנאואר ובכירים בגרמניה המערבית הביעו את רצונם לתקן את העוול שעשו הגרמנים ליהודים.**

המחלוקת בנושא השילומים

בדצמבר 1951 החליטה הממשלה לנהל משא ומתן עם גרמניה בנושא השילומים. בכנסת התקיימו שלושה ימי דיונים סוערים על נושא זה כאשר

פרק י"ז - ישראל ויהדות התפוצות

הזדהות יהדות התפוצות עם ישראל

עוד לפני הקמת המדינה היו בין מנהיגי התנועה הציונית כאלו שראו בקיום העם היהודי בגולה מצב לא רצוי. עבורם נתפסה הגולה כמקום שבו נרדפו היהודים ואילו ארץ ישראל סימלה את הבית הלאומי ומקום של ריבונות היכן שהיהודי הגלותי הופך ליהודי החדש. חורבן הקהילות היהודיות בשואה רק חיזק את הטענות של הציונות כי הקיום הבטוח יהיה רק בארץ ישראל. בשנותיה הראשונות של המדינה סייעו התרומות של ארגונים יהודיים לישראל, ובתקופת ההמתנה לפני מלחמת ששת הימים גדל הסיוע והתמיכה של יהדות התפוצות בישראל ונוצרה תחושה של שותפות גורל. ההזדהות של יהדות התפוצות עם המדינה הראתה כי ניתן יהיה להסתמך עליהם בעת צרה. תחושות אלו אפילו התגברו לאחר מלחמת יום הכיפורים וחיזקו את הסולידריות של יהדות התפוצות עם מדינת ישראל, עד כי במקום המושג גולה שיצר תחושה של ארעיות החלו להשתמש במושג תפוצה שנתפס כתופעה קבועה ובטוחה היכולה להתקיים לצד מדינת ישראל.

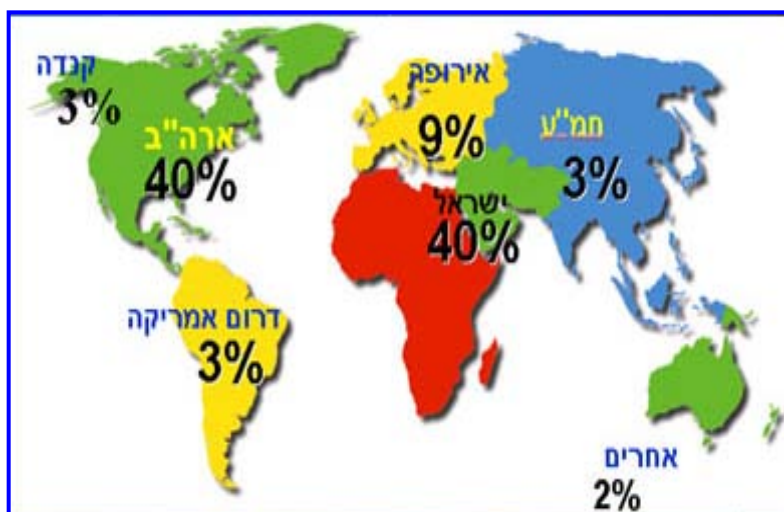
מרכזי העם היהודי

בשנת 2007 נאמד מספר היהודים בעולם על כ-14 מיליון נפש ש-80% מהם

מתרכזים בשתי מדינות: ישראל וארצות הברית.

הקהילה היהודית השלישית בגודלה נמצאת בצרפת ואחריה יתר הקהילות בקנדה, בריטניה וארגנטינה.

בעוד שמספר היהודים בישראל הולך וגדל מספרם של היהודים בתפוצות נמצא בירידה.

פיזור היהודים בעולם